

Azərbaycan teatr sənətinin ağırlığını öz ciyinlərində məsuliyyət və şərəfle daşıyaraq onu inkişaf etdirənlərdən biri də Hüseyin Ərəblinski olub. O, dövrün bütün təqib və təzyiqlərinə baxmayaraq, teatr sənətinin inkişafında bütün varlığı ilə çarpişib. Heç bir qadağa, hədə-qorxu onu bu sənətdən çekindirməyib. Gözünü qırpmadan əsl sənət fədaisi kimi Azərbaycan teatrının təşəkkül tapması uğrunda həyatı bahasına mübarizə aparıb.

Peşəkar aktyor məktəbinin yaradıcısı Hüseyin Ərəblinski Şərqdə ilk operaya quruluş verib, dünya klassiklərinin bir çox əsərlərini ilk dəfə Azərbaycan səhnəsində tamaşa ya qoyan rejissor kimi tarixdə qalıb. 60-a qədər teatr tamaşasının quruluşcu rejissor, 70-ə yaxın obrazı canlandıran aktyorun ən böyük xidmətlərdən biri də rus və Avropa dramaturgiyası nümunələrini Azərbay-

teatr səhnəsində qadınların çıxışı qadağan olduğu və cəmiyyətin buna kəskin münasibəti səbəbindən həmin rolları kişilər oynayırdı. Hüseyin Ərəblinski də qadın rollarının mahir ifaçısı olmuşdur. Bu da onların ailələri və yaxınları arasında kəskin etiraza səbəb olurdu. Bütün bunlara baxmayaraq, səhnəni hər şeydən üstün bilən və həyatını bütünlükə bu sənətə həsr

tapmiralar. Elə bu səbəbdən də öz

şagirdlərini cəlb etmək qərarına gəlir. Beləcə, Hüseyin Ərəblinski teatr sənətinə gəlir. Cahangir Zeynalovun evində məşqlər uğurlu keçə də, ilk rolunu oynaya bilmir. 1897-ci ildən 1900-cü ilədək yalnız kiçik rollarda çıxış edir. Hüseyin Ərəblinskinin teatr fəaliyyəti 1903-1904-cü illərdə yaradılan Müsəlman Artistləri Cəmiyyəti ilə sıx bağlıdır. Belə ki, həmin dövredə kimi gənc aktyorun sənət fəaliyyətində durğunluq yaşanırdı. Çokları onun uğurlu aktyor olacağına inanırdı. Lakin 1905-ci ildə Lənkərana qastrol səfərinə gedən Müsəlman Artistləri Cəmiyyəti tərkibində Hüseyin Ərəblinski də olur. Səfər zamanı "Müsibəti-Fəxrəddin" tamaşasının göstərildiyi vaxt Fəxrəddin rolunun ifaçısı xəstələnir. Əlacsız qalan truppə rəhbəri həmin rol oynaması Hüseyinə tapşırır. Son dərəcə uğurlu alinan rol onun sənət həyatında həlledici məqama çevrilir. Hüseyin Ərəblinski səhnədə ilk uğurunu burada qazanır və tezliklə şöhrət tapır. Lakin sənətə gəlişi elə bir vaxta təsadüf edirdi ki, Azərbaycan teatrı özünün çətin dövrünü yaşayır. Teatrların bina problemi olduğu üçün tamaşa göstərməkdə yer tapa bilmirdilər. Çox zaman isə baha qiymətə bina kirayələyirdilər. Maddi cəhətdən çətinlik çəkən aktyorlar hər dəfə kirayə götürəndə nəyişə girov qoyurdular.

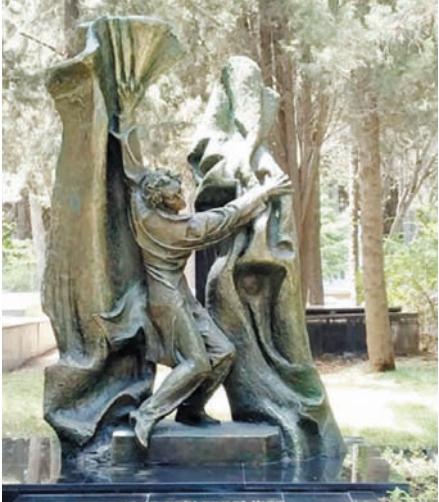
Ərəblinskinin bahalı bir üzüyü varmış. Hər dəfə "sehrli" adlanan üzünü girov qoyub tamaşa göstərmişlər. Ətrafi və yaxın qohumları onun aktyorluq sənətini qəbul etməsələr də, Hüseyin Ərəblinski həyatını teatr sənətinə həsr etmişdi.

H.Ərəblinski Qoqolun "Müfəttiş" komedyasını tamaşa yeməmiş, Şillerin "Qaçaqlar" əsərinin quruluşunu vermişdir. Onun oynadığı ən möhtəşəm rollar arasında Əbdürəhim bəy Haqverdiyevin "Ağa Məhəmməd Şah Qacar"ında Qacar, Laskoyun "Qəzavət" əsərində Əhməd bəy Şamxal, Qoqolun "Müfəttiş"ində Xlestakov, Nəcəf bəy Vəzirovun "Müsibəti-Fəxrəddin" əsərində Fəxrəddin, Mirzə Fətəli Axundovun "Hacı Qara"ında Heydər bəy, Şillerin "Qaçaqlar"ında Frans və Şekspirin "Otello" əsərində Otello obrazı xüsusi fərqlənir. Rus rejissoru Levini Ərəblinskinin oynadığı Otello obrazı barədə demişdir: "Mən bir çox tragik artistlər görmüşəm. Lakin sizdəki istedad və məharətin misli və bərabərini görməmişəm. Hərgələr siz bu rolu rus səhnəsində ifa etseydiniz, mən rejissorluğumu buraxıb, sizinle birlikdə bütün Rusiyani və hətta Avropanı gəzərdim".

Bənzərsiz sənətkarın kino karyerasında da uğurlu debütü olmuşdur. 1916-cı ildə Bakıda çəkilən "Neft və milyonlar səltənəti" filminde Lütfeli bəy obrazını canlandırmışdır. 1918-ci ildə Həştərxanda olarkən Hüseyin Ərəblinski Mərziyyə Davudova ilə tanış olmuş və onu işləmək üçün Bakıya dəvət etmişdir. Onun bütün xidmətləri teatr sahəsində "Ərəblinski məktəbi" adı ilə məşhurlaşmışdır. Onlarla aktyor Ərəblinskinin sayəsində teatr sənətinə gəlmışdır. Sidqi Ruhulla, Abbasmirzə Şərifzadə kimi qüdrətli sənətkarlara vaxtile "balaca Ərəblinski" adı verilmişdir. Onu həm də romantik teatr məktəbinin banisi adlandırırlar. Hüseyin Ərəblinski az yaşasa da, Azərbaycanda teatr sənətinin formallaşmasında misilsiz xidmətləri olmuşdur. Onun istedadından bəhrələnib teatr səhnəsində məşhurlaşan aktyorların sayı getdə artmışdır. Təəssüflər olsun ki, cəmiyyətin yetərli qədər savadlanması və maariflənməməsi səbəbindən Hüseyin Ərəblinski sənətinin qurbanına çevrilmişdi. Yaxın qohumu, dayısı oğlu Əbdülxalıq Əbdülkərim oğlu tərəfindən 1919-cu il martın 4-də gülələnmişdir. Bu böyük teatr fədaisi Bakıda Fəxri xiyabanda dəfn edilmişdir.

Ramidə YAQUBQIZI,
"Respublika".

Azərbaycan teatr sənətinin fədaisi

edən Hüseyni bu yoldan heç nə çəkindirə bilmədi.

Hüseyin Məmməd oğlu Xələfov - Ərəblinski 1881-ci ildə Bakı şəhərində kasib bir ailədə dünyaya gəlib. Atası Məmməd Xələf oğlu yelkənlə gəmədə işləmiş, firtina zamanı həlak olduqdan sonra ailənin sıxıntılı günləri başlamışdır. Anası Pəri xanım oğlu Hüseyni və qızı Dürsədəfi çətinliklə saxlamışdır. Bütün sıxıntılarla baxmayaraq, ana oğlu Hüseyni təhsil almaq üçün mollaxanaya qoyur. Bir müddət molla Hadinin yanında oxusa da, 12-13 yaşı olanda Hüseyn maddi çətinlik üzündən təhsilini yarımqı qoyur. 14 yaşılı Hüseyn Həbib bəy Mahmudbəyovun yoxsul uşaqları "Üçüncü rus-tatar" məktəbinə pulsuz götürdüyündən xəber tutur. Həbib bəy onu məktəbə qəbul etməklə bərabər, lazımlı olan bütün əşyaların alınmasını da öz üzərinə götürür. Məktəbdə rus dilində oxuyub-yazmağı öyrənir. Ədəbiyyata xüsusi maraq göstərən Hüseyn ilk dəfə burada teatrla tanış olur.

Onun teatr sənətinə gəlisişinin səbəbkarı məhz Həbib bəy Mahmudbəyov olmuşdur. Mirzə Fətəli Axundovun "Sərgüzəsti-vəziri-xani-Lənkəran" əsərini Həbib bəy Cahangir Zeynalovla tamaşa yemək istəyir və əsas heyəti müəyyənləşdirilsələr də, kiçik rolları oynamaya qələbələr. Maddi cəhətdən çətinlik çəkən aktyorlar hər dəfə kirayə götürəndə nəyişə girov qoyurdular.